

MARIANNA
ORAVCOVÁ

LEGENDÁRNÍ HRDINOVIA

RYTIERI
BOHATIERI
ZBOJNÍCI
ŠIBALI

ILUSTROVAL
LUBOSLAV PAŤO

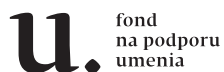
MARIANNA
ORAVCOVÁ

LEGENDÁRNÍ
HRDINOVIA

RYTIERI ILUSTROVAL
BOHATIERI ĽUBOSLAV PAĽO
ZBOJNÍCI
SIBALI

slovart

Tento projekt finančne podporil z verejných zdrojov

Text © Marianna Oravcová 2024

Illustrations © Ľuboslav Paľo 2024

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2025

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovat' ani šíriť v nijakej forme ani nijakými prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného, alebo budúceho informačného systému a podobne bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-6583-2

OBSAH

ÚVOD

007

FIONN

011

Írsko

Povešť o Fionnovom narodení, detstve, putovaní,
o učňovských rokoch, o vyslobodení mesta Tara z kliatby,
a napokon o tom, ako sa Fionn stal vodcom Fiannov.

KOVÁČ ILMARINEN

027

Fínsko

Ako múdry Väinämöinen vylákal svojho brata, slávneho kováča Ilmarinena
z Kalevaly do Pohjoly, ako tam Ilmarinen ukul zázračný mlynček Sampo
a našiel si nevestu a ako po mnohých skúškach získal jej ruku, a napokon,
ako sa v Pohjole slávila najkrajšia svadba všetkých čias.

KRÁĽ ARTHUR

045

Británia

Arthur ako chlapec získal meč Excalibur, ako mladý vojvodca
bojoval s jedenástimi kráľmi a ako kráľ získal okrúhly stôl
a kráľovnú Guineveru.

SIEGFRIED

061

Nemecko

Ako Siegfried prišiel do Wormsu, ako išiel na Island získať Brunhild
pre kráľa Gunthera, ako sám získal za ženu Kriemhild, i o tom,
ako ho zradili a zabili. Príbeh o troch cnostiach – vernosti, cti a láske.

RYTIER ROLAND

081

Francia

Príbeh o rytierskej vernosti, nízkej pomste a podlej zrade.

ILJA MUROMEC

099

Kyjevská Rus

Rozprávanie o tom, ako sa z chromého Iljušku stal
Ilja Muromec, a o jeho slávnych bohatierskych činoch
na obranu kyjevského kniežaťa Vladimíra Slniečka.

EL CID CAMPEADOR

117

Španielsko

Ako hnev kráľa Alfonsa vyhnal verného rytiera Rodriga Díaza
z Kastílie, a ako si on pod menom El Cid Campeador vybojoval slávu,
bohatstvo i mesto Valenciu a napokon i kráľovu milosť.

ROBIN HOOD

131

Anglicko

Ako sa z verného grófa Richarda Huntingdona stal vyhnanec
Robin Hood a z jeho milej Mariany kráľovná Sherwoodskeho lesa.

WILHELM TELL

145

Švajčiarsko

Rozprávanie o láske k vlasti, o spravodlivom hneve,
o túžbe po slobode a o večnej sláve lukostrelca Wilhelma Tella.

TILL EULENSPIEGEL

157

Nemecko

Šibalstvá, huncútstva a prefíkané činy figliara
Tilla Eulenspiegla, ktoré povysťrájal v mnohých nemeckých mestách
v Sasku, Hessensku, Brandenbursku, ale i v Dánsku či v Prahe.

KRÁĽ MATEJ KORVÍN 175

Uhorsko

Príbehy o spravodlivosti a múdrosti, ale aj šikovnosti a poslušnosti.

GJETO BASHO MUJO 191

Albánsko

Ako pastierik Mujo dostal vytúženú silu a ako sa stal mocným vodcom – gjeto bashom jutbinských agov.

JURAJ JANOŠÍK 205

Slovensko

Rozprávanie o tom, ako zbojník Juraj Jánošík so svojou družinou naprával krivdy na poddanom ľude.

MARTIN KRPAN 219

Slovinsko

Ako pašerák Martin Krpan z Vrha od Svätej Trojice zachránil Viedeň a ako sa mu za to cisár odmenil.

RINALDO RINALDINI 233

Taliansko

Ako švihácky kapitán zbojníkov viedol svojich druhov z jedného dobrodružstva do druhého.

Poznámky 246

Úvod

Vždy ste chceli cestovať a navštíviť veľa krajín? Ak áno, tak táto knižka je tá pravá príležitosť spoznať ich prinajmenej pätnásť, a to dokonca v rozličných historických obdobiach nášho letopočtu.

Príbehy, ktoré sme vybrali, sú usporiadané chronologicky. Sú dlhšie, ako bývajú rozprávky či povesti, a pritom v tejto knižke sú len skrátenou, prerozprávanou podobou pôvodných rozsiahlych textov. Najstaršie z týchto príbehov (približne od 5. – 12. stor.) boli pôvodne dlhé básnické skladby, teda veršované, pevci ich hrali a spievali pri rozličných príležitostiach a odovzdávali nasledujúcim generáciám. Na šľachtických dvoroch či v mestách ich spievali bardy, potulní speváci, ktorí putovali po krajine.

Príbehy v tejto knižke sa väčšinou viažu k skutočným historickým postavám, ku konkrétnym udalostiam, napríklad bitka medzi Britmi a Anglosasmi pri Mount Badon, vytlačenie Arabov z Pyrenejského polostrova a zjednotenie Španielska, a vždy aj ku geografickým miestam – Worms, Rýn, Slovensko, španielske či nemecké mestá, roviny Kyjevskej Rusi, Karélia atď.

Počas stáročí od svojho vzniku sa príbehy čiastočne menili. Rozprávači do nich vkladali aj svoje predstavy o sile, odvahe, šľachetnosti, múdrosti a spravodlivosti či iných bohatierskych a rytierskych vlastnostiach. Niektoré príbehy dokonca prepracovali v neskoršom období spisovatelia.

Rozprávači však zakaždým ukázali, že aj keď nie vždy víťazí dobro, a niekedy dokonca víťazí zrada, v niekom prevládne hnev alebo ho vedie závisť či pomsta, človek sa predsa len vždy upína k viere a nádeji na lásku a spravodlivosť.

Možno vás tieto príbehy zaujmú natolko, že si ich neskôr prečítate aj v ich celej šírke a v pôvodnej podobe.

Ale vlastne ani nie je rozhodujúce, či všetci hrdinovia, o ktorých budete čítať, aj skutočne žili, alebo či sa všetky udalosti odohrali presne tak a na tých miestach, ako sa o nich rozpráva. Dôležité je, ako nás dokážu preniesť z krajiny do krajiny, aký bohatý a pestrý obraz o živote a o ľuďoch svojej doby nám ponúkajú. Tento obraz sa od príbehu k príbehu výrazne mení, a pritom postavy v ňom – hrdinovia – zostávajú.

Kto boli hrdinovia?

Tí, o ktorých sa nám dochovali najstaršie piesne, boli na severovýchode Európy *bohatieri* ako Kalevovi synovia či hrdinovia na Kyjevskej Rusi, na západe *rytieri*. Žili v rozličných krajinách, hovorili rôznymi jazykmi a patrili k odlišným kultúram. Pri čítaní si tieto rozdiely iste všimnete. Inak hovorí El Cid, ktorého neoslovujú inak ako „v šťastnú hodinu si sa narodil a v šťastnú hodinu si si meč pripäl“ a inak Ilja Muromec, Starý kozák, iné sú boje medzi keltskými klanmi za prítomnosti bytostí z čarodejného podzemného sveta a iné je dobývanie maurských miest. No i keď sa hrdinovia vo všeličom odlišovali, mali veľa spoločného.

Rytieri boli predovšetkým silní, odvážni, odhodlaní a udatní, nezľakli sa žiadneho protivníka, žiadnej presily, žiadneho boja. Ich sila sa však spájala aj so šľachetným charakterom. Tam prejavovali nemenej skvelé vlastnosti. Na jednej strane ich charakterizovala oddanosť svojmu pánovi, ktorý mal zasa povinnosť ich chrániť, ale na druhej si plnili aj povinnosti a mali zodpovednosť, boli veľkorysí voči svojim ľuďom a ich rodinám, dokonca aj k pokoreným nepriateľom. Siegfried radil kráľovi, aby namiesto výkupného žiadal mier, El Cid zasa namiesto krvavej odplaty navrhol, aby porazení maurskí králi platili dane. Od rytiera sa očakávalo priateľstvo a obetavosť, súdržnosť so svojimi druhmi – takí mali byť Arthurovi rytieri okrúhleho stola či palatíni Karola Veľkého. Pre rytiera bola samozrejماً aj úcta k ženám. Rytiera totiž prvých sedem rokov vychovávali ženy, až potom muži, a rytierske správanie k dámam je niečo, čo oceňujeme aj dnes.

Charakter rytiera sa vyznačoval ešte niečím hlbším, na čo sme my už takmer zabudli – a to boli cnosti. Patrili k nim spravodlivosť, vernosť, odvaha, múdrosť, šľachetnosť, umiernenosť a aj služba ženám. Boli to jasne stanovené vlastnosti, a tvorili základ morálneho správania rytiera. Dodržiavali sa, boli záväzné a nik si ich nemohol vysvetľovať po svojom. Ako je však ľudskej povahe tiež vlastné – aj sa porušovali, keď niekto napríklad zradil priateľa, nedodržiaval prísahu.

Keď sa však v krajine porušil ustálený poriadok, ako sa stalo v Anglicku v neprítomnosti kráľa, ktorý viedol križiacku výpravu do Palestíny, jeho verní poddaní napríklad gróf Robert Huntingdon sa stali vydedencami, postavenými mimo zákon. Ale ani v takej nezvyčajnej situácii svoje rytierske cnosti nestratili. A tak šľachtic Robert Huntingdon, aj ako vydedenec Robin Hood uplatňoval svoju silu, odvahu, um i dôvtip predovšetkým v záujme dobra prenasledovaných.

Keď sa niekedy v 14. storočí doba rytierov v Európe končila, prestali o nich vznikať nové príbehy. Ale zato príbehy o hrdinstvách sa rozprávať neprestali. Naopak, objavovali sa nové, už nie vo veršoch, ale v próze. Po rytieroch sa objavili iní hrdinovia, tiež silní a odvážni, ale boli to obyčajní ľudia – Wilhelm Tell vo Švajčiarsku,

Gjeto Basho Mujo v horách severného Albánska či Juraj Jánošík na Slovensku. Ich príbehy sa už sa neodohrávajú vo vojnách a bitkách alebo v kráľovských družinách, ale v malých či väčších mestách, na dedinách a v horách. Aj oni jasne rozlišujú medzi dobrom a zlom, bojujú v mene spravodlivosti, svojou silou a neobyčajnými schopnosťami chránia obyčajných ľudí a pomáhajú im v biele.

Rozprávali sa ešte aj celkom iné príbehy – veselé, šibalské až roztopašné, ktorých hrdinom bol v nemeckých krajinách napríklad figliar a výmyselník Till Eulenspiegel alebo v Slovinsku silák Martin Krpan. Títo hrdinovia zasa stelesňujú iné, nemenej obdivované vlastnosti, ako sú šikovnosť, dôvtip, obyčajná ľudská múdrosť a odvaha. Dokážu si nimi získať rešpekt aj vládcu.

A napokon sú aj také povesti, ktoré spájajú viacero veselých i vážnych motívov, ako je to v mnohých príbehoch o spravodlivom a múdrom kráľovi Matejovi Korvínovi, ktoré sa rozprávali azda vo všetkých krajinách, v ktorých vládol, a nebolo ich málo.

Aj v týchto príbehoch z mladšieho obdobia existuje popri bežnom svete aj svet mimo neho. Existujú sily dobra a zla, ktoré človeka presahujú a ktoré hrdinovi pomáhajú (víly, zany, ory) alebo sa im hrdina musí postaviť ako Martin Krpan voči obrovi Brdavsovi. Čo to znamená? Že človeku je vlastné v myšlienkach prekračovať svet, ktorý vníma svojimi zmyslami, keď hľadá vysvetlenia, odpovede na svoje otázky, prejavuje kombinačné schopnosti, spája súvislosti a má pritom i obrovskú fantáziu. Táto úžasná schopnosť, vlastná ľuďom na celom svete, je veľmi cenná, a to naozaj nielen pri vymýšľaní príbehov.

Ak sa chcete držať pri zemi, tak možno, že mnohé z toho, čo ste spoznali v týchto príbehoch, archeológovia ešte len objavajú a historici vo svojich výskumoch dokonca potvrdia ako skutočnosti. A tak sa všeličo z týchto príbehov premení na historický fakt. Sami uvidíte, že to rozprávania o hrdinoch a ich hrdinských činoch na kráse nič neuberie.

Marianna Oravcová

Povešť o Fionnovom narodení, detstve,
putovaní, o učňovských rokoch,
o vyslobodení mesta Tara z kliatby,
a napokon o tom, ako sa Fionn stal
vodcom Fiannov

Írsko

1. až 3. storočie

Na začiatku nášho letopočtu v 1. až 3. storočí sa Írsko delilo na viacero častí a moc v nich patrila štyrom kráľom, nad ktorými vládol najvyšší kráľ či veľkráľ Ard-Rí Érenn zo svojho sídla v meste Tara. V krajine však bola ešte jedna moc – obdivovaná i obávaná ľuďmi i kráľom — Fiannovia, družina hrdých, slobodných bojovníkov, pritom šľachetných a dvorných rytierov, takých, akými neskôr budú kráľ Arthur a jeho družina, Siegfried, Roland či o takmer tisíc rokov Cid.

Žili v bojoch, poľovačkách a dobrodružstvách. Boli mečom veľkráľa, keď bolo treba odraziť nepriateľské útoky severanov či morských pirátov, trestať nepriateľov a nepravosť v krajine.

Najslávnejší z Fiannov bol Fionn mac Uail zvaný aj Fionn mac Cumhaill.

hlbokých zelených lesoch Slieve Bloom v Tipperary žili v úkryte, celkom osamote, odlúčené od celého sveta, dve druidské vedomkyne a opatrovali malé zlatovlasé chlapča.

Nebolo to obyčajné dieťa. Zlatovlasý chlapec Deimne bol synom Uaila mac Baoiscne, vodcu írskych Fiannov, a jeho ženy, krásnej dlhovlasej Muirne. Uailovi neprajníci z klanu Morna dlho kuli plány, ako zosadiť mocného a šľachetného Uaila z vodcovstva nad Fiannmi. Ale nijako sa im to nedarilo, lebo Uail narábal zbraňami tak, že sa mu veru nik nevyrovnal, ani sám Morna. Lenže pes, ktorý vie čakať, nakoniec zajaca dolapí. A tak Mornovi synovia v krvavej bitke pri Cnuche predsa Uaila zabili a jeho družinu z klanu Baoiscne zahnali do vyhnanstva. V hustých lesoch, jaskyniach a zátočinách sa skrývali pred pomstou klanu Morna. Vodcom Fiannov sa stal Goll mac Morna.

Čo mala krásna Muirne robiť? Oplakala smrť svojho muža, a aby zachránila život synčeka - Uailovho nástupcu, s krvácajúcim srdcom ho zverila do ochrany druidským vedomkyniam z klanu Baoiscne: Liath Luachre a Bodhmhall, čo bola Uailova sestra a Deimnova kmotra. Potom Muirne ušla do kraja Kerry a stala sa ženou tamojšieho kráľa. Veď kto by nechcel za ženu takú krásavicu! Tvár mala jasnú ako jarné ráno, hlas zvučnejší ako volanie kukučky

z najvyššieho konára a jej krásna postava sa pohybovala plavne ako rieka. Pomsta Mornových synov však nepoznala hraníc, a tak sa Muirne neodvážila vziať si syna k sebe na kráľov dvor.

Keď mal Deimne šesť rokov, navštívila ho jeho matka. Prišla tajne, putovala dlho po opustených cestách a hlbokých lesoch, veľmi sa bála pomsty Mornových synov. Malý Deimne spal tak hlboko, že len jedno uško zachytilo jemný hlas, ktorý sa mu láskavo prihovárал, a len jedno očko zazrelo nádhernú postavu s dlhými vlasmi. Matka ho vzala do náručia, pobožkala, ticho mu spievala a chlapec znova zaspal. Ale tej noci zvedel, že má matku. Keď sa zobudil, bola preč. Vracala sa zasa hustými lesami a po opustených cestách, ďaleko od ľudských obydľí, k svojmu mužovi v Kerry. Možno sa bála Mornových synov a možno kráľa milovala.

Deimne podrástol, učil sa behať, skákať a plávať. Veď každý mladík, ktorý chcel patriť do družiny Fiannov, musel behať rýchle ako vietor a pritom tak ľahko, že mu pod nohami ani suchý konárik nezapraskal, ani jediná kučera na hlave sa mu nepostrapatila. Musel byť taký šikovný, že v behu lesom dokázal preskočiť konár vo výške očí a podliezť vetvu zarovno kolien, a taký svižný, že si v behu dokázal vytiahnuť trň z päty. To všetko sa Deimne naučil, a k tomu ešte obratne plávať, takže kĺzal po vode ako úhor a potápal sa ako vydra. Vedel chytať zajace v poli, loviť zver v lese, ryby v jazerách a riekach holými rukami, veď príroda mu bola domovom a ľudí zatiaľ nepoznal. Čas plynul a Deimne rástol. Bol vysoký a pevný ako mladá jedľa, štíhly a pružný ako vrbá, jemný a čiperný ako vtáča. S láskou sa dívali obe stareny na jeho plavú hlávku, aj keď Bodhmhall občas zahundrala: „Taký, ako bol jeho otec, nebude nikdy,“ mysliac s láskou na svojho mŕtveho brata.

Stareny chlapcovi rozprávali o jeho otcovi, hrdom Uailovi mac Baoiscne, vodcovi Fiannov, ktorý bol kráľovým mečom a udatne odrážal útoky severanov. Najslávnejší spomedzi všetkých, najkrajší a najtvrdší bojovník, ale aj najláskavejší dobrodinec, vodca družiny Fiannov. Rozprávali o nástrahách, z ktorých jeho otec vyviazol, o odvahe, s akou ich prekonával, o hneve, ktorý ho ako orlie perute niesol priamo do útoku, takého silného a prudkého, ako keď sa zne-nazdajky strhne búrka. O tom, ako jeho útok rozprášil nepriateľov

na všetky strany skôr, než sa nazdali či pomysleli na útek. Napokon i o tom, ako keď sa naplnil jeho čas, sa sily celého Írska museli spojiť proti nemu, aby ho porazili.

Rozprávali mu aj o Mornových synoch. O starom násilníkovi Mornovi z Connachtu s mocnými, širokárskymi plecami a prísnyim pohľadom. O jeho synovi Gollovi mac Mornovi. Širokoplecý bol ako jeho otec, aj rovnaký zurvalec, ale mal jasný pohľad a jeho smiech zurčal ako potok, takže mu ľudia zaň aj nejedno krviprelieanie prepáčili. Cónán Maél mac Morna, jeho brat, bol zlostný ako jazvec, bradatý ako divý kanec a plešivý ako vrana. Z úst sa mu valili nádávky aj vtedy, keď by sa druhý ani na slovo nezmohol. Chvastal sa, že vstúpi do každých dverí bez váhania, ak sú otvorené, a ešte skôr, ak sú zatvorené. Ak tam našiel mierumilovného človeka, potupil ho, a ak našiel takého, čo nebol mierumilovný, potupil ho tiež.

Do tretice mu rozprávali o Garrovi Duv mac Mornovi a divom Artovi Ogovi, čo sa o vlastnú kožu strachovali rovnako málo ako o cudziu. Bolo ich ešte viac, oveľa viac v klane Morna, samí diví Connachtčania, neskrotní a nevypočítateľní ako úžasná krajina, v ktorej žili.

Jedného dňa šla lesom Slieve Bloom skupinka potulných bardov a stareny im Deimna zverili, lebo bol čas, aby sa naučil aj ich umeniu. No aj preto, že ukrývať mládenca je ťažšie ako dojča. Žiadne tajomstvo však nezostane tajomstvom navždy. Mornovi synovia vedeli, že Muirne mala malého synčeka, a bystré oči Golla mac Mornu, hnevny pohľad Cónána Maél mac Mornu aj divý zrak Garru Duv mac Mornu neprestali slediť po írkej krajine. Vedeli, že ak Uailov syn nebude hoden svojho otca, bude iste hoden viac. A kým bude nažive, nebudú mať ich synovia pokoja.

Deimne sa zatiaľ túlal s bardmi Írskom, učil sa verše, spoznával runové palice, na ktorých boli zaznačené začiatkové slová múdrosti druidov a prvé slová básní. Dosiaľ poznal Deimne prírodu, od bardov sa naučil poznať ľudí, ich radosti i žiale, rany z bojov i priateľstvo bok po boku.

Jedného dňa prepadol pútnikov na odlahlom mieste zbojník Fiacail mac Codhna. Zaútočil na nich ako zúrivy vlčíak a nemilosrdne ich rad-radom pobil. Keď sa strašný červenovlasý chlap priblížil k Deimneovi, chlapec sa naňho vrhol holými rukami.

„A ty, čo si zač?“ zareval naňho zbojník.

„Som syn Uaila z klanu Baoiscne,“ hrdo odvetil Deimne. V tej chvíli zbojníkovu strašnú tvár s vypučenými krvou podliatymi očami ožiarila radosť. Zbojník sa premenil – plakal i smial sa zároveň. Starý Fiacaíl tiež patrilo do klanu Baoiscne a kedysi bol Uailovým služobníkom. Od samej radosti na vlastných pleciach odniesol Deimna domov, k starenám, lebo bol i mužom starej Bodhmall. Keď Mornovi synovia zničili klan Baoiscne, všetci sa rozprchli a každý na vlastnú päsť bojoval proti všetkým, ktorí dopustili smrť Uaila mac Baoiscne. Tak žil aj Fiacaíl mac Codhna.

Začas ešte ostal Deimne u svojich ochrankýň a lovil. Dokázal umoriť jeleňa v behu a potom ho dovliecť domov za vzpierajúce sa parošie. Medzi stromami vysledil zvera, nech by mal farbu kôry, a zlapal vtáka, aj keď sa za súmraku dĺžili tieň a mihali vo vetre. Po kraji sa začali šíriť chýry o jeho činoch.

„Bude lepšie, ak odídeš,“ vraveli mu stareny, „Mornovi synovia iste tiež naťahujú uši a nepotrvá dlho, vystriehnu ťa tu.“

Tak sa Deimne vybral z domu, aby si vyslúžil meno, ktoré bude slávne dovtedy, kým čas bude mať uši a bude žiť jediný Ír. Putoval írskou krajinou celkom sám. Deimne bol pre samotu zrodený ako jastrab, čo prebýva v neznámych dialavách a pustatinách. V Moy Lifé zazrel v jazere plávať chlapcov vo svojom veku. Pozvali ho medzi seba, aby ukázal, čo dokáže, ale Deimne ich všetkých prekonal.

„Pozrite sa, aký je pekný tento neznámy. Vysoký, má krásnu tvár a neobyčajné, celkom plavé vlasy!“ hovorili si chlapci. „Volajme ho Fionn!“

A odvtedy mu toto meno ostalo. Porazil ostatných v behu i v skoku, a keď sa hra premenila na bitku, ako to už medzi chlapcami býva, opäť bol víťazom Fionn.

Ďalej Fionn putoval sám do Loch Leine a dal sa najať do služby u kráľa vo Finntraigh. Poľoval preňho a čoskoro aj tam osvedčil svoje neobvyklé schopnosti.

„Ak by Uail z klanu Baoiscne mal syna,“ povedal mu jedného dňa kráľ, „tak tým synom by si mohol byť len ty.“ Hoci to bola pravda pravdúca, aj kráľ sa obával pomsty Mornových synov, a tak Fionn musel z jeho dvora odísť.

Pobral sa ďalej na juh do Kerry, ku kráľovi, čo mal za ženu jeho matku. Tu slúžil a učil sa narábať so zbraňami.

Jedného dňa, keď kráľ oddychoval po vydarenej poľovačke,

pozval Fionna zahrať si šach. A Fionn vykonal neslýchanú vec: sedem ráz za sebou kráľa v hre porazil. Lebo taký bol Fionn až do konca svojho dlhého života, že vždy vykonal to, čo vykonať dokázal, a nespýtoval sa, koho tým urazí, a to, čo nevedel vykonať, urobil tiež.

„Kto vlastne si?“ skríkol nahnevany kráľ a skúmavo si Fionna prezeral.

„Som synom sedliaka z Luigne pri Tare,“ zaklamal Fionn a začervenal sa, lebo kráľov pohľad prenikal do hĺbky a dovidel dvadsať rokov dozadu – a nemýlil sa.

„Nie, ty nie si synom sedliaka,“ riekol kráľ, „si synom, ktorého moja žena Muirne porodila Uailovi mac Baoiscne.“ Na to už Fionn nemal čo povedať a jeho pohľad sa uprel na matku – a zostal tam dlho.

„U mňa zostať nemôžeš. Nechcem, aby ťa zabili pod mojou strechou, a nie som taký silný, aby som ťa mohol pred Mornovými synmi ochrániť,“ dodal kráľ smutne.

Ani na to už Fionn nič neodvetil. A Muirne? Mlčala. Asi milovala svojho pána, asi sa aj bála Mornových synov.

Tak musel Fionn ísť znova sám ďalej a zbierať múdrosť a silu, aby, keď príde jeho čas, mohol vybojovať to, čo mu po otcovi právom patrilo – vodcovstvo nad Fianmi, a tým obnoviť ich starú slávu.

Na brehu rieky Boyne našiel Fionn zelenú zátoku, v ktorej už sedem rokov v úkryte žil bard a mudrc Finegas z klanu Baoiscne. Toto miesto si vybral preto, že podľa starej veštby mal v rieke Boyne uloviť vševediaceho lososa. Kto lososa zje, získa celú múdrosť sveta. To malo byť na Fionnovej púti posledné miesto, na ktorom sa mal niečomu priučiť. Finegas sa stal Fionnovým majstrom a učil ho múdrosti. Ako? Otázky robia človeka múdrom, aj keď na ne nie vždy dostane odpoveď. Správna otázka nesie so sebou svoju vlastnú odpoveď ako slimák svoju ulitu.

„Majster, a odkiaľ sa dostala múdrosť do lososieho tela?“ spýtal sa jedného dňa Fionn, ktorý si majstra pre veštbu o lososovi veľmi vážil.

„Nad tajomným jazerom na neznámom mieste rastie lieska. Orišky poznania z nej padajú do jazera. Ako klesajú ku dnu, losos ich chytá a hltá,“ vysvetlil mu Finegas.

„Nedala by sa múdrosť ľahšie získať tak, že by sa človek vydal hľadať tú liesku a zjedol by orechy rovno z jej konárov?“ odvážil sa Fionn.

„Veru nie, Fionn. Liesku možno nájsť len pomocou tej múdrosti, ktorá je ukrytá v tele lososa, a tú múdrosť získaš len vtedy, ak zješ orechy z liesky, a to sa ti podarí, len keď lososa chytiš,“ odvetil Finegas.

A tak čakali na vševediaceho lososa. Jedného dňa sa bard objavil s plochým košíkom z rákosia a uprel oči na chlapca. Jeho pohľad bol taký láskavý, že Fionna dojal, a taký zádumčivý, že mu bolo do plaču.

„Čo sa stalo, majster?“ spýtal sa preľaknutý.

Finegas mlčky položil košík do trávy a Fionn v ňom zazrel lososa. Hodnú chvíľu sa díval na krásnu rybu.

„To je ten losos, o ktorom som ti rozprával. Upeč ho, Fionn, o chvíľu sa vrátim,“ povedal napokon Finegas smutne.

„Rád to urobím,“ odvetil Fionn.

Básnik sa naňho znova zadíval dlhým pohľadom.

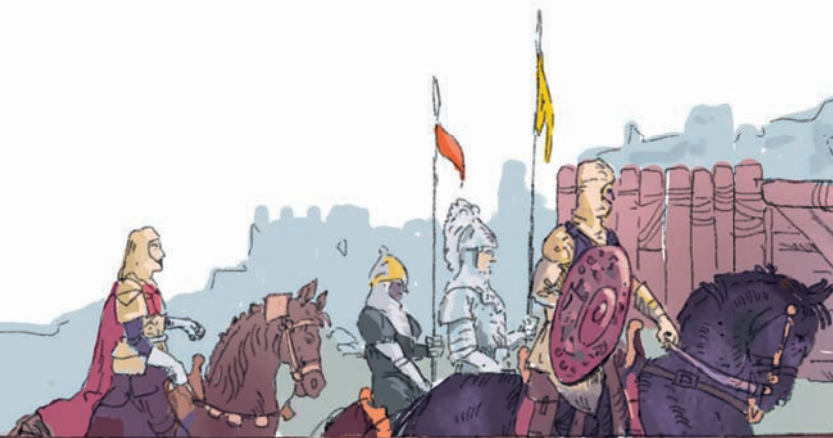
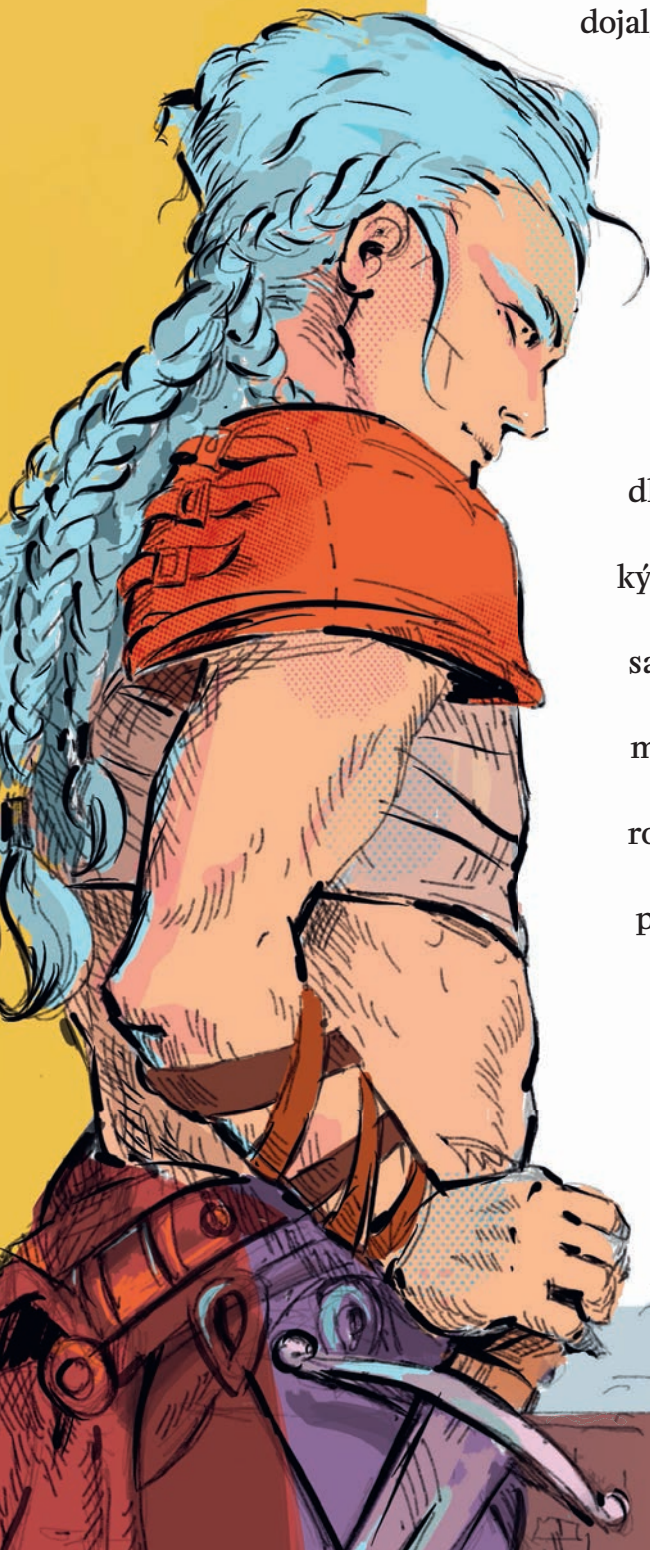
„Ale neochutnáš z neho ani kúsok, kým budem preč, však nie?“ povedal Finegas.

„Nie, ani najmenej šupinky sa nedotknem,“ slúbil Fionn.

„Viem, veď viem, že to neurobiš,“ mrmlal si básnik pre seba a bral sa preč.

Keď sa vrátil, nad ohňom rozvoniavala upečená ryba.

„Tak si mi ho predsa len nezjedol,“ povedal Finegas.

„Veď som ti to slúbil,“ odvetil Fionn.

„Ale ja som odišiel len preto, aby si mohol rybu ochutnať, keby ti na ňu predsa prišla chuť.“

Fionn sa zasmial: „Ochutnal som ju – náhodou. Keď sa piekla, vydul sa jej na koži veľký pluzgier. Bolo to také škaredé, že som ho prstom zatlačil. Riadne som sa popálil, tak som si strčil prst do úst, aby som si ho ochladil. Ak je ten losos taký chutný, ako chutil môj prst, to už hej!“ a znova sa zasmial.

„Áno,“ povzdychol si majster, „ale keď som ti o ňom rozprával, nepovedal som ti celú pravdu. Nie pre mňa je určená múdrosť, ktorú v sebe losos ukrýva, patrí Fionnovi mac Uailovi z rodu Baoiscne. Tak len lososa dopeč, milý môj, a zjedz ho sám.“

Tak sa skončili Fionnove učňovské roky a prišiel čas vyskúšať si sily. Rozlúčil sa s Finegasom a vybral sa do mesta kráľov – do Tary. Bolo to práve v deň sviatku samhain, keď sa na slávnosti schádzalo všetko múdre, udatné a šľachetné, čo Írska krajina zrodila.

Aká bola Tara? Uprostred stál hrad najvyššieho kráľa Ard-Ri s mocným opevnením, a nie jedným, za prvým sa tiahlo druhé, ktoré chránilo štyri menšie hrady. V nich sídlili štyria nižší írski králi. Okrem toho tu bola veľká hodovná sieň, a tú chránili vonkajšie múry Tary, ktoré sa tiahli pozdĺž celého návršia, na ktorom stálo mesto. Z tohto mesta – zo srdca Írska – vychádzali štyri cesty, na sever, juh, východ a západ.

Po nich sa už týždne pred výročným sviatkom samhain uberali do Tary nekonečné zástupy pútnikov, jazdcov a vozov zo všetkých kútov Írska. Po jednej ceste prichádzal kráľ z Munsteru so svojou družinou na vozoch plných pokladov, ktorými mali vyzdobiť kráľov stan. Po druhej ceste prichádzal tisový sud, veľký ako dom, na voze ťahanom stovkou fučiacich volov. To viezli pivo pre smädné kniežatá z Connachtu. Prichádzali aj učení muži z Leinsteru. Dôstojne kráčali a viedli kone obťažkané zo všetkých strán do biela olúpanými vrbovými a dubovými palicami, na ktorých boli starým písmom ogham zhora nadol vyrezané prvé verše básní, mená kráľov, ich činy, udalosti stáročí. Všetci sa priateľsky pozdravovali, zhovárali, radovali.

Fionn sa zamiešal do veselého sprievodu, a keby aj zúril ako poranený kanec, nebol by našiel človeka hotového do bitky. A aj keby jeho oči blýskali hnevom ako oči žiarlivca, nenašlo by sa oko, ktoré by sa naňho pozrelo hrozivo, lstivo či so strachom. Lebo samhain znamenal šesť týždňov mieru, a vtedy bol Ír Írovi bratom a všetci boli hosťami najvyššieho kráľa.

Aká krásna bola kráľovská Tara! V lúčoch slnka sa ligotali bronzové stĺpy, farebné strechy žiarili, akoby každý dom spočíval pod krídlami obrovského nádherného vtáka. Steny paláca z dubového dreva boli bohato vyrezávané a vyzdobené na slávnosť.

Fionn vstúpil do dvorany so šľachticmi. Na vyvýšenom mieste sedel na tróne pod baldachýnom najvyšší kráľ Ard-Ri, po pravici jeho syn Art, po ľavici sedel na čestnom mieste Goll mac Morna, vodca Fiannov. Kráľ zo svojho miesta vítal hostí, tak ako herold oznamoval ich príchod. Na kráľovo znamenie sa všetci usadili a za chrbtami pánov a dám si zastali ich panoši.

„Ale vidím tam ešte stáť mladíka, pre ktorého sa nenašlo miesto. Zdá sa, že ho ani nepoznám. Podajte mi roh,“ riekol Ard Ri. Kráľovi podali roh s vínom. „Šľachetný mládenec, pripíjam na tvoje zdravie a vítam ťa v Tare.“ Vtedy mladík predstúpil – vysoký, štíhly, so širokými plecami a svetlými kučerami okolo krásnej, jasnej tváre. Sám kráľ mu podal veľký roh.

„Povedz nám svoje meno,“ prihovoril sa mu jemne.

„Som Fionn, syn Uaila z rodu Baoiscne,“ odvetil mládenec.

Akoby blesk z jasného neba udel medzi hostí. Stál tu syn zabitého vodcu Fiannov a pevne sa díval do blčiacich očí Golla mac

Mornu. Nik nepreriekol slovíčka, nik sa ani nepohol, kým Ard Ri' ne-
prehovoril:

„Si synom priateľa, preto ti aj patrí miesto priateľa,“ a usadil
Fionna po pravici svojho syna Arta. Slávnosť sviatku samhain sa
začala.

Ale sviatok samhain nebol len sviatkom bratstva a mieru, ako
by si to Íri boli priali. V noci sa otvárali brány medzi týmto svetom
ľudí a svetom iných bytostí, faérov z čarodejných valov – sidhov.
A z ich krajiny Shi' hrozila Írom pomsta. Vládca podzemného
sveta Dagda Mor mal vnuka Aillena mac Midna, a ten prechovával
nezmieriteľnú nenávisť a nepriateľstvo voči Tare a najvyššiemu
kráľovi. Azda to bolo preto, že sa Conn raz dávno, ešte ako
nerozvážny mladík, odvážil do Tir-nan-Og, krajiny mladosti,
a vyviedol Aillenovi akýsi nepekný kúsok. Muselo to byť niečo
naozaj zlé. Odvtedy Aillen neprestával myslieť na pomstu. Už deväť
ráz sa vypravil proti Tare, ale ani jediný raz sa mu nepodarilo mesto
zničiť. Ard-Ri' a jeho druidovia tomu dokázali zabrániť. Zato svojím
ohnivým dychom napáchal Aillen zakaždým strašné škody.

Preto aj tentoraz, keď sa po slávnosti začala hostina, povstal Ard
Ri', kráľ Conn, aby vyzval Írov do boja proti Aillenovi. Panoš zahrko-
tal striebornou reťazou, aby sa hostia utíšili, a Ard Ri' prehovoril:

„Priatelia a hrdinovia, dnes v noci príde Aillen mac Midna
zo Slieve Fuaid, aby zlopovestným strašným ohňom zničil Taru.
Nájde sa medzi vami bojovník, čo miluje Taru a kráľa a chcel by
sa postaviť na jej obranu?“ Kým hovoril, bolo ticho. A keď skončil,
ďalej vládlo v hodovnej sieni ticho, ale bolo to hlboké a trápne ticho.
Bojovníci klopili oči, poškuľovali po susedovi, dívali sa na čaše pred
sebou, prezerali si nechty.

Nižší šľachtici sa spod stiahnutých obrv dívali na slávnych
hrdinov, ale Art Og a Cónán si len čosi hundrali pre seba a Goll mac
Morna si usíkal vína. V tejto ťažkej chvíli povstal Fionn:

„Aká odmena čaká toho, kto sa podujme
ochrániť Taru?“

„Dostane všetko, čo bude po práve požadovať,“ odvetil Ard Ri’.

„A kto sa za tento sľub zaručí?“ spytoval sa Fionn.

„Írsky kráľ a Red Cith so svojimi druidmi,“ prisľúbil Ard Ri’.

„Tak ja sa na obranu Tary postavím,“ povedal Fionn a so vztýčenou hlavou opustil dvoranu. Kráčal Tarou a všetci ho s jasotom pozdravovali – šľachtici, družiny, sluhovia a priali mu veľa šťastia. Ale v srdci sa s ním lúčili, lebo bolo zrejmé, že mládenec ide na istú smrť ako ne jeden pred ním.

Fionn prešiel mestom i jeho opevneniami a podvečer sa ocitol na širokej rovine okolo Tary celkom sám. Nikde nikoho, veď v noc sviatku samhain by nik neopustil svoj príbytok, hádam ani keby horelo. Zniesla sa tmavá noc a rozhostilo sa ticho. Zrazu sa Fionnovi zazdalo, že predsa len počuje od mesta kroky človeka.

„Kto ide? Kto sa blíži?“ zavolať.

„Priateľ,“ ozvalo sa z tmy.

„A jeho meno?“

„Fiacail mac Codhna,“ zaznelo.

„Priateľ môj! Ty si sa nebál prísť sem za mnou?“ zvolal Fionn a zvitáľ sa so starým zbojníkom.

„Akoby nie, bojím sa i teraz a zaraz sa vrátim do Tary, len čo ti poviem, čo mám na srdci. Ale najprv mi povedz ty, ako chceš zvíťaziť nad Aillenom, pánom krajiny Shi’?“

„Zaútočím naňho!“ odvetil Fionn.

„Oj, nie tak, Fionn. Útok na víťazstvo nepostačí.“

„Akože nie? Vari je ten Aillen taký strašný?“

„Strašný veru je. Nik sa k nemu nemôže priblížiť a nik mu neunikne. Príde zo svojho sidhu a na píšťale a bubienku zahrá sladkú melódiu. Kto ju začuje, zaspí. A keď všetko pospí, Aillen mac Midna dýchne a z úst mu vyšľahne ohnivý šíp. Všetko, čo oheň naširoko-naďaleko zasiahne, do tla zhorí,“ rozprával Fiannovi mac Cona.

„Si veľmi odvážny, že si mi prišiel na pomoc, a to najmä preto, že mi pomôcť vôbec nemôžeš,“ povedal na to Fionn.

„Ale môžem ti pomôcť, iba žiadam odmenu.“

„Vrav, akú?“

„Tretinu z toho, čo získaš, a miesto v tvojej rade.“

„Dostaneš všetko, a teraz von s tým, čo si mi chcel povedať!“

„Pamätáš sa, Fionn, na moju kopiju s násadou vybíjanou tridsiatimi nitmi z arabského zlata?“

„Áno, pamätám, jej hrot bol zabalený v látke a celá bola ponorená v kadi s vodou, a ešte aj prikutá o stenu. Volala sa Birgha, však?“

„To je vlastná kopija Aillena ac Midnu a tvoj otec Fionn ju priniesol z krajiny Shi“, povedal Fiacaíl. Nebolo času vypytovať sa, ako sa kopija dostala k Fiacaílovi, hoci by sa to Fionn bol rád dozvedel.

„Keď začuješ, že sa Aillen blíži zo svojho sidhu, vyber kopiju z puzdra a skloň sa nad ňou. Horúčava, pach a všetky zlé sily z nej ti nedovolia zaspáť, hoci hudba bude krásna a sladká. Keď Aillen mac Midna dohrá, nebude sa mať viac na pozore. Bude si istý, že všetko pospalo. Potom môžeš naňho zaútočiť, ako si si predsavzal. Nech ťa šťastie neopustí, srdce moje,“ želal Fiacaíl Fionnovi.

„Neboj sa, Aillen mac Midna dostane svoju kopiju nazad,“ zasmial sa Fionn.

„Tu ju máš,“ povedal Fiacaíl a vytiahol Birghu spod kabátca. „Ale maj sa na pozore, srdce moje.“

Zbojník odišiel a Fionn ostal zasa sám. Načúval tíšine, ale jeho vycvičené ucho nezachytilo ani hláska, počul iba tlkot vlastného srdca.

Aj vietor ustal a zdalo sa, že na celom svete vládne len a len tma. Čas sa pomaly míňal a navela sa Fionnovi zazdalo, že v tme sa dačo pohlo, potom začul aj kroky obrovského mocného človeka a napokon sa ozval jemný tón, taký tichý, že ucho ho ledva zachytilo, a taký sladký, že si Fionn želal počuť ďalší a ďalší. Taká prekrásna bola hudba z iného sveta! Ale Fionn vedel, že je zradná. Vybral kopiju a pritlačil si čelo na jej chladnú čepeľ.

Hudba ustala a z Aillenových úst vyšľahol divý modrý plameň, ako keď sa blesk mihne oblohou. Fion schytil svoj kabátec so strapcami a zmiernil ním plameň, ba dokonca ho zachytil. Plameň sa po kabátci sklízol a zaboril dvadsaťšesť piadí do zeme. Odvtedy sa táto strž volá Kabátová roklina a kopec, na ktorom Aillen stál, sa volá Veľký ohnivý.

Aillen sa naľakal. Naľakal sa tak veľmi, ako sa len môže zľaknúť čarodejník, keď mu zlyhajú čary. Dýchol a vypustil ešte jeden belasý plameň, ako mu len sily stačili. Ale plameň zmizol a čarodejník vedel, že je zle. Obrátil sa a chcel sa čo najrýchlejšie dostať naspäť do svojej krajiny. Ale zatiaľ bol v krajine ľudí, na

zemi, kde i chôdza je námahou, i vzduch ťaží. Zo všetkých síl sa Aillen usiloval dosiahnuť svoj val, ale Fionn mu už bol v päťach. V bráne hodil do sidhu za Aillenom jeho vlastnú kopiju Birghu. Preletela mu medzi lopatkami a čarodejník Aillen mac Midna z krajiny Shi' sa zatackal a klesol mŕtvy. Fion sa so vztýčenou hlavou vracal nocou do Tary.

Svitlo ráno a ohňom nedotknutá, zachránená Tara vítala Fionna.

„Čo si žiadaš?“ spýtal sa ho Ard Ri'.

„Iba to, čo môžem právom žiadať a čo mi aj právom patrí,“ zopakoval Fion. „Vodcovstvo nad Fianmi.“

„Dostaneš ho, lebo ti naozaj patrí, a ja svoje slovo dodržím,“ riekol kráľ. „A ty si vyber,“ obrátil sa ku Gollovi mac Mornovi, „alebo sa rozlúčiš s Írskom, alebo podáš ruku tomuto hrdinovi a staneš sa jeho človekom.“

„Tu je moja ruka,“ odvetil Goll, lebo on dokázal urobiť všeličo, čo by iným ťažko padlo.

Tak sa Fionn mac Uail stal vodcom Fiannov. Usadil sa so svojou družinou na hrade na vrchu Allen v Kildare a v Írsku nebolo slávnejších mužov, chrabrejších hrdinov. Od mája až do neskorej jesene žili poľovačkami a dobrodružstvami, piekli divinu nad obrovskými kamennými ohniskami a líhali na trojakej podstielke z rákosia, listia a trávy. Od zimy do jari verne slúžili najvyššiemu kráľovi, bojovali proti severanom či morským pirátom.

Nepriateľstvo klanu Morna sa skončilo a aj Mornovi synovia mali Fionna radi, lebo bol múdry, láskavý a šľachetný. Do svojej družiny však prijal len tých, čo obstáli v najrozličnejších skúškach. Tak ako Fionn, každý musel byť obratný v behu, skoku, vo vode i so zbraňou v ruke. A rovnako ako Fionn musel každý vedieť dvanásť básní, poznať starú múdrosť zaznačenú na runových paliciach, rozprávať povesti a príbehy svojho rodu. Každý musel odprisahať, že ženu si nevyvolí kvôli venu, ale vezme si ju len pre jej krásu, cnosť a výchovu. A to nebolo všetko, každý musel odprisahať aj to, že svoj klan zbaví povinnosti a práva krvnej pomsty za svoju smrť a že odteraz sa vo všetkom podriadi vodcovi Fiannov.

Tak sa čoskoro preslávil aj Fionnov dvor, veď na ňom pobývalo okrem divého Golla mac Mornu, najrýchlejšieho bežca Kealta mac Ronana, najrytierskejšieho hrdinu Dermota mac Duivne s najpôvabnejšou tvárou aj mnoho-premnoho